

Eğitim Antropoloğisi

Editör: Mustafa GÜÇLÜ

2. Baskı

Editör: Prof. Dr. Mustafa GÜÇLÜ

EĞİTİM ANTROPOLOJİSİ

ISBN 978-625-7880-51-0

DOI 10.14527/9786257880510

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ağustos 2020, Ankara

2. Baskı: Şubat 2022, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Salmat Basım Yayıncılık Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1
İskitler/ANKARA
Tel: (0312) 341 10 20
Faks: (0312) 341 30 50

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No:47771

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No:141 A/131 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Her toplumun varlığını devam ettirebilmek için yapması gereken önemli konulardan birisi, mevcut kültürünü yetiştirmekte olan nesle aktarmaktır. Toplumların yetiştirmekte olan nesle yaptığı bu kültür aktarımı; belirli bir değerler sistemi çerçevesinde kazandırılması düşünülen duyuş ve davranış tarzlarını kapsamaktadır. Kültür ve kültürün yeni nesle aktarılması konusu antropolojinin çalışma konuları arasında bulunmaktadır. Daha doğrusu birey ve kültür ilişkisi antropolojinin çalışma konuları arasındadır. Her toplum kültür aktarımı konusunda eğitim kurumundan faydalanmaktadır. Bu nedenle eğitmek, öğretmek gibi kavramları kültürden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bir toplumun eğitim sürecinin incelenmesi, ancak kültürel ortam ve yapıların iyi bir şekilde analiz edilmesi ile söz konusu olabilmektedir. Tüm bunlar, antropolojinin eğitim için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Toplumların geleceğini şekillendirmede önemli bir yere sahip olan eğitim, bireylere sadece bilgi kazandırmakla kalmaz aynı zamanda içinde yaşanılan çevrede meydana gelen yeni değişimlere uyum sağlamada yeni davranışlar da kazandırır. Bu nedenle yetiştirilmesi düşünülen bireyin topluma olan uyumunun sağlanması, bazı değerlerin içselleştirilmesi ve bireyin sahip olduğu yeteneklerin ortaya çıkarılarak geliştirilmesi eğitimin temel amaçları arasında yer almaktadır. Eğitim sürecinin başarısı, amaçlanan bu durumların karşılanması ile mümkün olmaktadır. Toplumların sahip olduğu kültürlerin bilgi, beceri ve değerler yanında farklı davranış tarzları içerdiği düşünüldüğünde eğitimin aslında bir kültür aktarma süreci olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Eğitim antropolojisi, sosyal antropolojinin bir alt dalıdır. Eğitim antropolojisinin çalışma konuları her dönemde farklı olabilmektedir. Günümüzde eğitim antropologları daha çok; eğitim ve toplum ilişkisi, öğretim programlarının geçirmiş olduğu değişimler, sanayileşme ve eğitim, eğitim alacak kişilerin sosyal gelişimleri ve eğitim hizmetlerinin nasıl sunulacağı gibi konuları çalışmalarında odak noktası yapmaktadırlar. Eğitimin, toplumun sahip olduğu kültürel yapıyla yakın ilişki içinde olması ve insana ait çok sayıda değeri de içinde taşıması ne kadar önemli bir sosyal kurum olduğunu göstermektedir.

Eğitimin nesnesi insandır. Sosyal bir varlık olan insan, ancak kültürün incelenmesi ile daha iyi anlaşılabilir. Bu nedenle kültür konusunda yapılan araştırma sonuçları, o toplumun bireylerini anlama açısından önemli yararlar sağlamaktadır. İnsan, içinde doğup büyüdüğü toplumun kültürüne göre hareket etmekte, edinmiş olduğu tecrübelerini ise sürekli yeni nesle aktarmakta ve böylelikle nesiller boyunca elde edilen birikimle birlikte bu günkü insana ulaşmaktadır.

Düşünme ve sosyallik gibi çok sayıda özelliğe sahip olan insan, bu özelliklerini sadece geçmişini ile bağ kurmada değil aynı zamanda yeni koşullara uyum sağlamada da etkin bir şekilde kullanmaktadır.

Günümüzde insan, geçmişten devraldığı kültürel mirasla var olduğuna göre aynı zamanda kültürel bir varlıktır. Bu nedenle bir insanın yeteneklerinin geliştirilmesi, değişen koşullara uyum sağlayabilmesi gibi amaçlarla eğitim verilmesi denildiğinde eğitim ve kültür arasında yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu nedenle bir toplumun eğitimini içinde bulunulan toplumun kültüründen ayrı düşünmek mümkün değildir. Antropoloji bilimi de toplum ve insanı kültür açısından ele almaya çalıştığı için eğitim alanında çalışan teorisyen ve uygulayıcıların mutlaka eğitim antropolojisi bilmeleri gerekmektedir. Elinizdeki bu kitapta, antropoloji ve eğitim antropolojinin temel kavramlarını, eğitimin kültürel temellerini, küreselleşme ve kültürel okuryazarlıkla eğitim ilişkisini, medya, popüler kültür ve eğitim ilişkisini, Türk kültür ve medeniyet tarihinde sözlü ve yazılı edebi eserlerde eğitim konusunu, Türk aile yapısında anne-baba ve çocuk rollerini, Anadolu'da çocuk folklorunu ele almakta, bu alanda yaşanan boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Kitabın hazırlanması sürecinde başta Pegem ailesi ve bölüm yazarları olmak üzere emeği geçen herkese çok teşekkür ederim. Kitabın; antropoloji alanında çalışan bilim adamlarına, eğitim alanında faaliyette bulunan teorisyen ve uygulayıcılara, öğretmen adaylarına katkı getirmesini dilerim.

Prof. Dr. Mustafa GÜÇLÜ
Şubat 2022/Kayseri

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör:

Prof. Dr. Mustafa GÜÇLÜ

- 1. Antropolojinin Konusu, Temel Kavramları, Yöntemi ve Tarihiçesi**
Prof. Dr. M. Cem ŞAHİN, *Dokuz Eylül Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-9788-353X
- 2. Sosyo-Kültürel Antropolojide Temel Yaklaşımlar**
Doç. Dr. Gökçen ÇATLI ÖZEN, *İstanbul Aydın Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-0375-3986
- 3. Antropolojik Açından Eğitim ve Eğitim Antropolojisinin Temel Kavramları**
Doç. Dr. S. Tunay KAMER, *Kastamonu Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-1504-1273
- 4. Eğitimin Kültürel Temelleri ve İşlevleri**
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BARS, *Dicle Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-8695-2648
- 5. Kültürler Arası Farklılaşma, Eğitim ve Öğrenme**
Doç. Dr. Fatmanur ÖZEN, *Giresun Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-3232-7484
- 6. Bir Yaşam Alanı Olarak Okul, Okul Kültürleri ve Etnografileri**
Doç. Dr. Mehmet ÖZCAN, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*
- 7. Çocuk ve Popüler Kültür: Medya Çalışmaları Perspektifinden**
Dr. Öğr. Üyesi Çilem Tuğba KOÇ, *Erciyes Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-3479-4035
- 8. Küreselleşme, Kültürel Etkileşim, Kültürel Okuryazarlık ve Eğitim**
Dr. Öğr. Üyesi Şirin YATKIN BOZKURT, *Giresun Üniversitesi*
Doç. Dr. Fatmanur ÖZEN, *Giresun Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-3232-7484
Doç. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY, *Giresun Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-9568-3160

**9. Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Szli ve Yazılı
Edebi Eserlerde Eğitim**

Doç. Dr. Sümer AKTAN, *Balıkesir Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-2938-7782

10. Türk Aile Yapısında Ebeveyn ve ocukların Rollerini

Doç. Dr. Yaşar ZORLU, *Erciyes Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-8578-438X

11. Ritüelden Kltrlemeye Anadolu'da ocuk Folkloru Uygulamaları

Dr. Mutlu ÖZGEN

ORCID No: 0000-0002-1174-8319

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

ANTROPOLOJİNİN KONUSU, TEMEL KAVRAMLARI, YÖNTEMİ VE TARİHÇESİ

GİRİŞ.....	2
ANTROPOLOJİNİN TARİHİ GELİŞİMİ	2
ANTROPOLOJİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ	7
Antropoloji ve Sosyoloji	7
Antropoloji ve Psikoloji	8
Antropoloji ve Tarih	8
Antropolojinin Alt Dalları	9
ANTROPOLOJİNİN TEMEL KAVRAMLARI.....	10
Kültür	10
Gelenek	11
Animizm.....	11
Totemizm.....	12
Animatizm.....	12
Mana.....	13
Tabu.....	13
Senkretizm.....	14
Etnisite	14
ANTROPOLOJİ ARAŞTIRMALARINDA YÖNTEM	15
Gözlem.....	16
Söyleşi, Görüşme ve Görüşme Formları	16
Soyağacı Yöntemi.....	16
Konuya Vakıf Kişiler	16
Yaşam Öyküleri.....	17
Emik ve Etik Araştırma Stratejileri	17
Sorun Yönelimli Antropoloji	17
Boylamsal Araştırma.....	18
GÜNCEL ANTROPOLOJİK ARAŞTIRMA ALANLARI	18
ÖZET	20
KAYNAKÇA	21

2. BÖLÜM

SOSYO-KÜLTÜREL ANTROPOLOJİDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

GİRİŞ.....	24
EVİRİM KURAMI.....	24
İbni Haldun (1332-1406).....	24
Lewis Henry Morgan (1818-1881).....	25

Herbert Spencer (1820-1903)	26
Sir Edward Burnett Tylor (1832-1917)	27
TARİHSEL TİKELCİLİK VE KÜLTÜREL GÖRECİLİK	28
Franz Boas (1858-1942)	29
Alfred Lewis Kroeber (1876-1960)	30
İŞLEVSELÇİLİK VE YAPISAL İŞLEVSELÇİLİK.....	31
Bronislaw Malinowski (1884-1942)	32
Alfred R. Radcliffe-Brown (1881-1955)	33
1950'LER VE MADDECİ DEĞİŞİM	35
YAPISALCILIK.....	35
Claude Lévi-Strauss (1908-2009)	36
ÇATIŞMACI YAKLAŞIM VE ANTROPOLOJİ.....	38
FEMİNİST ANTROPOLOJİ.....	39
Ruth Fulton Benedict (1887-1947).....	39
Margaret Mead (1901-1978)	40
TÜRKİYE'DE ANTROPOLOJİ	41
ÖZET	42
KAYNAKÇA	43

3. BÖLÜM

ANTROPOLOJİK AÇIDAN EĞİTİM VE EĞİTİM ANTROPOLOJİSİNİN TEMEL KAVRAMLARI

GİRİŞ.....	46
ANTROPOLOJİK YÖNDEN EĞİTİM	46
EĞİTİM ANTROPOLOJİSİ.....	48
EĞİTİM ANTROPOLOGLARI	49
Ruth Fulton Benedict.....	50
Margaret Mead.....	50
Gregory Bateson	51
George Dearborn Spindler.....	52
EĞİTİM ANTROPOLOJİSİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	53
Kültür	53
Kültür Çeşitleri ve Kültürel Sınıflandırma	54
KÜLTÜREL SÜREÇLER.....	56
Kültürleme.....	56
Kültürlenme	57
Kültürleşme	57
Kültür Şoku	58
Kültürel Değişme.....	58
Kültürel Yayılma	60
Kültürel Gecikme.....	60
ÖZET	62
KAYNAKÇA	63

4. BÖLÜM

EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ VE İŞLEVLERİ

GİRİŞ.....	68
KÜLTÜR.....	68
Kültür Nedir?	68
Kültürün Temel Özellikleri	69
Kültür Çeşitleri.....	70
Kültürün İşlevleri.....	71
Kültürleme, Kültürleşme ve Kültürlenme	72
ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK.....	72
Çok Kültürlü Eğitim	73
Çok Kültürlü Eğitimin Amaç ve İlkeleri.....	73
EĞİTİM VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ	75
Eğitim ve Kültürel Değişim	76
ÖZET	77
KAYNAKÇA	77

5. BÖLÜM

KÜLTÜRLER ARASI FARKLILAŞMA, EĞİTİM VE ÖĞRENME

GİRİŞ.....	80
KÜLTÜREL FARKLILIKLAR	81
KÜLTÜR, EĞİTİM VE ÖĞRENME	84
Kültür ve Eğitim.....	84
Ana Dilde Eğitim.....	85
Çokkültürlü Eğitim	89
Kültürler Arası Eğitim.....	93
Kültür ve Öğrenme.....	94
ÖZET	96
KAYNAKÇA	96

6. BÖLÜM

BİR YAŞAM ALANI OLARAK OKUL, OKUL KÜLTÜRLERİ VE ETNOGRAFİLERİ

GİRİŞ.....	102
OKUL KÜLTÜRÜ	102
OKUL KÜLTÜRÜNÜ BELİRLEYEN FAKTÖRLER	103
OKUL KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUMU	103
OKUL KÜLTÜRÜNÜN ÖNEMİ VE İŞLEVİ.....	105
OKUL KÜLTÜRÜNÜN BOYUTLARI.....	106
GÜÇLÜ VE ZAYIF OKUL KÜLTÜRÜNÜN ÖZELLİKLERİ	107
OKUL KÜLTÜRÜ MODELLERİ.....	109
Stoll ve Fink (1996) Okul Kültürü Modeli	109
Hargreaves (1995) Okul Kültürü Modeli	110

OKUL KÜLTÜRÜNÜN ÖGELERİ.....	112
OKUL KÜLTÜRÜ İLE İLGİLİ DEĞİŞKENLER.....	114
ÖZET	119
KAYNAKÇA	120

7. BÖLÜM

ÇOCUK VE POPÜLER KÜLTÜR: MEDYA ÇALIŞMALARI PERSPEKTİFİNDEN

GİRİŞ 124	
MEDYA VE POPÜLER KÜLTÜR İLİŞKİSİ.....	126
ÇOCUKLARA YÖNELİK POPÜLER KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİ.....	130
TİCARİ BİR ÜRÜN OLARAK ANİME KARAKTERLER	134
SONUÇ.....	136
KAYNAKÇA	137

8. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME, KÜLTÜREL ETKİLEŞİM, KÜLTÜREL OKURYAZARLIK VE EĞİTİM

GİRİŞ.....	142
KÜRESELLEŞMENİN TARİHİ	143
KÜRESELLEŞME, KÜLTÜREL ETKİLEŞİM VE EĞİTİM.....	149
Küreselleşme ve Kültürel Etkileşim.....	149
Eğitim ve Kültürel Okuryazarlık	151
ÖZET	157
KAYNAKÇA	157

9. BÖLÜM

TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİNDE SÖZLÜ VE YAZILI EDEBİ ESERLERDE EĞİTİM

GİRİŞ.....	162
KÜLTÜREL SOSYALİZASYONDA SÖZLÜ VE YAZILI ESERLERİN YERİ	162
İSLAMİYET ÖNCESİ DÖNEMDE TÜRKLERDE EĞİTİM DÜŞÜNCESİ	164
Dede Korkut Hikâyeleri: Alp Karakterinin Yansımaları	166
Orhun Abideleri: Değerler Sisteminin Yansıması	168
İSLAMİYETİN KABULÜNDEN SONRAKİ DÖNEMDE TÜRKLERDE EĞİTİM DÜŞÜNCESİ.....	170
Kutadgu Bilig ve Yusuf Has Hâcib: Erdem ve Bilgi İlişkisi	170
Kaşgarlı Mahmut ve Divanu Lügati't-Türk	173
Edib Ahmed Yükneki ve Atebetü'l-Hakâyık.....	174
Celâleddin Rumi ve Mesnevi	176
Ahmed Yesevi ve Divan-ı Hikmet.....	178
Anadolu'da Bir Derviş: Yunus Emre	180
DEĞERLENDİRME.....	181
KAYNAKÇA	183

10. BÖLÜM TÜRK AİLE YAPISINDA EBEVEYN VE ÇOCUKLARIN ROLLERİ

GİRİŞ.....	188
TOPLUMSAL YAPI VE AİLE	189
AİLE YAPISININ TEMEL UNSURLARI VE AİLENİN DİRLİK VE DEVAMLILIĞINI SAĞLAYAN ROLLERİ	192
GEÇMİŞTEN BUGÜNE TÜRK AİLE YAPISINDA EBEVEYN VE ÇOCUK ROLLERİ.....	196
Eski Türklerde Aile ve Ebeveyn-Çocuk Rollerini.....	198
İslami Dönem Türk Ailesi ve Ebeveyn-Çocuk Rollerini	201
Modernleşme Döneminde Türk Ailesi ve Ebeveyn-Çocuk Rollerini.....	207
Son Dönemde Türk Ailesinde Rollerde Değişim	213
SONUÇ.....	215
KAYNAKÇA	219

11. BÖLÜM RİTÜELDEN KÜLTÜRLEMeye ANADOLU'DA ÇOCUK FOLKLORU UYGULAMALARI

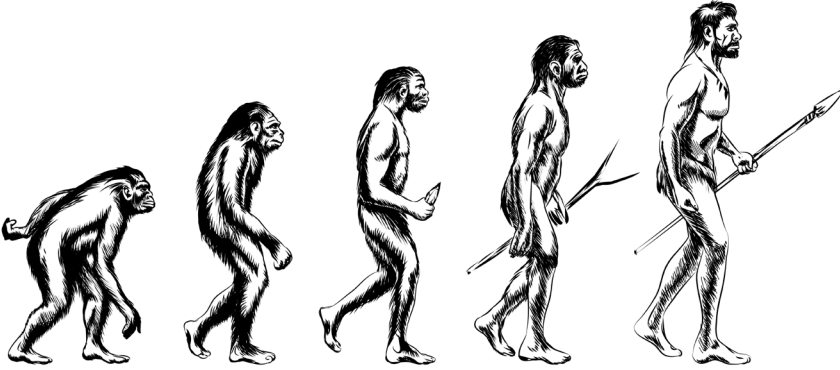
GİRİŞ.....	222
ANADOLU HALK KÜLTÜRÜNDE ÇOCUĞUN TANIMI	224
ÇOCUK FOLKLORUNUN KAPSAMI	226
ANADOLU'DA ÇOCUĞU KÜLTÜRLEME SÜRECİNE HAZIRLAYAN RİTÜEL UYGULAMALAR.....	227
Lohusalık ve Nazar.....	228
Çocuğun Ağzına Tükürülmesi.....	230
Göbeğin Gömülmesi.....	230
Dış Bulguru	231
ÇOCUĞUN YÜRÜME VE KONUŞMAYA BAŞLAMASI İÇİN YAPILAN RİTÜEL UYGULAMALAR.....	231
ÇOCUĞUN KÜLTÜRLEME VE EĞİTİM SÜRECİNE AİT RİTÜEL UYGULAMALAR ..	233
KIZ ÇOCUĞUNUN KÜLTÜRLEME SÜRECİ	235
Kına Gecesi.....	235
Çeyiz Görme	235
Düğüne Katılma	236
Gelin Hamamına Gitme	236
Çocuk Görme.....	236
ERKEK ÇOCUĞUN KÜLTÜRLEME SÜRECİ	237
ÇOCUĞUN KÜLTÜRLEME İLE EĞİTİLDİĞİ İNANÇ VE İBADET UYGULAMALARI.....	237
KÜLTÜRLEMENİN AİLEDE BAŞLADIĞINA VURGU YAPAN ATASÖZLERİ.....	238
SONUÇ.....	240
KAYNAKÇA	241
YAZARLAR HAKKINDA.....	249

1. BÖLÜM

ANTROPOLOJİNİN KONUSU, TEMEL KAVRAMLARI, YÖNTEMİ VE TARİHÇESİ

Prof. Dr. M. Cem ŞAHİN

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Eğitim, gerçeklerin öğretilmesi değil,
düşünmek için aklın eğitilmesidir.

Albert EINSTEIN

1. GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca; kim olduklarını, kökenlerinin nereye ve kimlere dayandığını ya da içinde doğdukları kültüre özgü maddi unsurların ve somut olmayan unsurların (kültürel kodların) neler olduğunu, tarihsel köklerini, muhtevasını merak etmiş ve öğrenme ihtiyacı duymuşlardır. İnsanlar, kültürel kökenlerine dair ilk bilgileri, tarihin en erken devirlerinden itibaren, mitler, destanlar ve efsaneler aracılığıyla edinmişler, ancak zamanla, bu merak ve ilgilerini daha bilimsel bir içeriğe kavuşturarak araştırmaya, deneye, gözleme ve mantıksal açıklamalarla desteklemeye başlamışlardır. Böylelikle, tarihsel süreç içerisinde, sosyo-kültürel olgular hakkında, daha geçerli ve daha güvenilir bilgilere ulaşma amacı taşıyan araştırmacılar sayesinde farklı bilim dalları ortaya çıkarak gelişme seyri göstermiştir. İşte antropoloji de bu bilimsel bilgi birikimi neticesinde ortaya çıkmış ve gelişme imkânı bulmuş bir toplum bilimidir, bir sosyal bilimdir.

Antropoloji, ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren, insanların kendi varoluşları hakkında sordukları çeşitli sorulara, gözlem ve araştırma sonucunda ortaya çıkan gerçeklere dayanarak cevap aramaya çalışan bilimsel bir disiplindir. Antropoloji, insanın incelenmesidir. Antropoloji, insanın niteliğine ilişkin daha çok bilgiyi gün yüzüne çıkarmaya çalışan ve insanlar ve davranışları hakkında genellemeler üretmeye ve insan çeşitliliğini anlamaya çalışan insan bilimidir (Haviland, 2002, 33).

Antropologların cevabını merak ettikleri ve araştırdıkları soruları, genel olarak üç başlık altında toplayabiliriz:

- İnsanlar ve toplumlar neden birbirlerine benziyorlar?
- İnsanlar ve toplumlar neden birbirlerine benzemiyorlar?
- İnsanlar ve toplumlar, neden ya da nasıl değişiyorlar?

Bu üç soru, antropolojinin bugün de geçerli olan temel sorunlarıdır. Irk'ın, ve ırka dayalı açıklamaların, her şeyi belirlediği görüşüne, eleştirel bir yaklaşımı benimseyen antropoloji, insanoğlunun tüm yaşantısını bir bütün olarak açıklamaya çalışan bilimsel bir disiplindir (Güvenç, 1996, 38).

2. ANTROPOLOJİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Etimolojik açıdan Latince “insan” anlamına gelen Antropos ile bilim anlamına gelen logos/logia kavramlarının bileşkesinden oluşan antropoloji kavramının bilimsel bir disipline işaret edecek biçimdeki ilk kullanımı, 16. yüzyıla tarihlenmektedir. Orta Avrupalı yazarlar Latince “anthropologium” terimini, anatomi ve fizyolojiyi

de içerecek bir genişlikte kullanmışlardır. Terim, 17. ve 18. yüzyıl Avrupa'sında ise bu kez ilahiyat çevrelerinde, tanrının insani özelliklerine atıfta bulunan bir kavram olarak kullanılmıştır (Özbudun-Şafak, 2005, 7). 18. yüzyıl sonlarında Rus ve Avusturyalı bazı yazarlar, bu kavramı farklı etnik grupların kültürel özellikleri hakkında bilgi verirken kullanmışlardır. Ancak bilim çevrelerinde, bu kullanımın yaygınlaşması çok daha sonraki tarihlere, yani yaklaşık olarak 20. yüzyıl başlarına denk düşmektedir. Öte yandan insanın fiziksel ve biyolojik özellikleri ile sosyal ve kültürel yönlerini birlikte ele alan genel bilimsel bir disiplinin adı olarak antropoloji ve kültürle ilgili olan etnoloji terimleri arasındaki ayrım ise 18. yüzyıl Avrupası'nda ortaya çıkmıştır.

Yükseköğretimde antropolojinin bir ders olarak okutulmaya başlandığı ilk üniversite, Amerikadaki Rochester Üniversitesi'dir. Burada, 1879 yılında, antropoloji öğretimine başlanmıştır. 1906 yılında ise ilk kez İngiltere'de, Oxford Üniversitesinde, bağımsız bir kürsü olarak oluşturulan antropoloji bölümü, kültürel antropoloji ve fiziki antropoloji olmak üzere iki alt disipline ayrılmıştır. Kültürel antropoloji başlığı altında, dört ana dal belirlenmiştir, bunlar; arkeoloji, teknoloji, etnoloji ve sosyolojidir.

1909 yılında ise Oxford, Cambridge ve Londra Üniversitelerindeki bilim adamları, antropolojinin alt dalları ve yakın disiplinleri ile arasında ortaya çıkan adlandırmaya dair karmaşayı, açıklığa kavuşturmak ve alanda ortak bir terminoloji geliştirmek amacıyla bir araya gelmişlerdir. Bu çalışmalar neticesinde, okur-yazar olmayan halkların betimleyici anlatılarının, etnografya, bunların tarihlerini kurgulama çabalarının etnoloji ve arkeoloji, ilkel/yazısız toplumların kurumlarının, karşılaştırmalı incelemelerinin ise sosyal antropolojinin konusu olması gerektiği yönünde ortak bir karar almışlardır.

Buraya kadar verilen bilgilerden hareketle, antropoloji ve alt dallarının, Batıda (Avrupa ve Kuzey Amerika) gelişmiş bilimsel bir disiplin olduğu ifade edilebilir. Bilimsel bir disiplin olarak antropoloji, başlıca üç düşünce geleneğinden beslenmektedir. Bunlar:

- i. İngiltere'nin sömürge halklarını yönetme sorununa ilişkin olarak biçimlendiği bir idari bilim gereksinimi,
- ii. Kuzey Amerika ve özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nde yitip gitmekte olan yerli halkların (Aztek, Maya, İnka medeniyetleri gibi) kültürlerine yönelik araştırmalar ve
- iii. Almanya'nın, diğer batılı devletlere göre nispeten daha geç uluslaşma sürecini destekleyecek tarzda geliştirdiği halk kültürü araştırmalarıdır.